

מנור (מימין)
וסקאל "ברלין"
מקבלים אוויר
כמו שאתה"

הרצל אמר

ממקום מושבם על נהרות ברלין, המשורר דורי מנור והסופר משה סקאל מקימים את "אלטנוילנד" - ההוצאה הראשונה מאז קום המדינה שתפרסם ספרים בעברית בחו"ל. האם הם יצליחו לספק לתרבות הישראלית צינור החייאה דווקא בתקופה שבה היא הולכת ונעשית מנוודה?
רונן טל, ברלין צילום: שי לוי

מעבר לתסכול לנוכח מה שנדמה כאיזו התניה אוטומטית של לפחות חלק מהחוקרים, היה גם היבט מקצועי לעניין שלהם בעצומה: בני הווג, שחיים בחמש השנים האחרונות בברלין, הכריזו לאחרונה על הקמתה של הוצאת ספרים חדשה בשם "אלטנוילנד", שתפרסם את כתביהם של סופרים ישראלים, תפיץ אותם במרכזים העיקריים של דוברי העברית בעולם ותתרגם אותם לאנגלית או לגרמנית.

המשך בעמוד הבא

מו ישראלים רבים, גם דורי מנור ומשה סקאל קראו בתעריבת של צער ותמיהה את הדיווחים האחרונים על העצומה שני ליה חתומים אנשי ספרות מהעולם, הקוראת לחרם על מוסדות תרבות ישראליים שישתפים להפטר זכויות הפלסטינים" או "טלביזים ומצ" דיקים את הכיבוש, האפריטהייד ורצח העם שמבצעת ישראל". קראו ותהו איך בכלל ניתן לחשוב שהבחירה של סופרים להתעלם מקהל שעשוי להתעניין ביצירתם יכולה להוביל להפסקת המלחמה או להניע שינוי חיובי אחר אבל

לצד שמות מוכרים כמו סאלי רוני, ארונדה טי רוי, ג'ומפה להורי וכוונתן לתם, מנור וסקאל איתרו ברשימה, שבניתיים כבר הניבה עצומת נגד, גם את ז'אק סטטארד - מו"ל בריטי ממוצא צרפתי שהתוצאה שהקים, Fitzcarraldo, תוללה כעשור האחרון מהפכה בשוק הספרים בבריטניה. סטטארד היה הראשון שפרסם באנגלית ארבעה סופרים שהמריא בהמשך לזכייה בפרס נובל - סבטלנה אלכסיביץ, אולגה טוקרצ'יק, אנגי אר - נו (בין החותמים על העצומה החדשה) ויון פוסה - והפך לאגדה בתחומה. "עברתי הוא מושא להע" - רצת מקצועית, מבחינת הסיכונים שלקח והדרך - שבה הוכיח שההוצאה עצמאית אחת יכולה לעשות שינוי גדול, והוא היה מודל ההשראה שלנו כש עבדנו על אלטנילנד, אומר מנור. "אם הוא היה פועל בארה"ב הייתי לוקח את זה קשה, כי ברור שזה מריל שהיינו רוצים לעבוד איתו".

הבחירה בשם אלטנילנד ("ארץ ישנה חד" שהי), כשמו של הרומן המבוסס על הרצל ב-1902 שתיאר אוטופיה ציונית בארץ ישראל, היא מח' וזה טענה במשמעות, שמבטאת את השאיפה של בני הוגו לייסד לראשונה מאז הקמת המדינה הוצאת ספרים בעברית בחו"ל. אחרי שכ" שורים הראשונים של המאה ה-20 הייתה גרמניה אחד המרכזים החשובים של הספרות העברית, מיום מו"לות כוח הוא גם הצהרה שמאתגרת את המוסכמות המקובלות על הקשר בין מדינת יש" ראל לתרבות העברית. כאילו הסיסמה "אם תרצו אין זו אנדה" - שמופיעה בעמוד הפותח של הר' מן של תווה המדינה - נודדת בכיוון ההפוך למר' רשתה. שלא במקרה, אומר מנור, היחידים שתק' פו את הבחירה בשם אלטנילנד כשנחשף בקול הקורא שפרסומו היו מתחילים, "כאילו אנת' נו מנכסים משהו ששייך להם בטאבו. אני שמח שהם לא אוהבים את זה".

סקאל: "הניתוק מההקשר הציוני מאפשר לאנשים כמונו, שחיים בחו"ל, לחיות דווקא לא בנייתו אלא בשלום עם זהותם וליצור משהו שהוא גם חדש וגם ישן. השאיפה היא ליצור דיאספורה עברית שמעצימה את התרבות הישראלית"

השניים מגלגלים את הרעיון כבר כמה שנים, אבל נטוה שבחרו להשיק את המיום שלהם בת' זמן הכי בעייתי, כשישראל - כמו שמעידה הע' צומה האחרונה - הופכת למדינה מגודה בקרב ציבורים הולכים וגדלים בעולם המערבי, דווקא ציבורים שבאופן מסורתי עשויים לגלות עניין בספרות. נכון שההפגנות הפרו-המאסיות התמ' עטו בחודשים האחרונים, בברלין כמו בניו יורק, אבל הן עלולות להתחדש בהתרעה של רגע, וגם לפני המלחמה רוב הסופרים הישראלים, להוציא רשימה מצומצמת שכוללת את דויד גרוסמן, אתגר קרת ויובל נח הררי, התקשו למ' ציא קהל בחו"ל. האם זה הזמן הנכון לנסות ליי' צור פלח שוק חדש לספרות תוצרת כחול-לבן?

לפי מנור וסקאל, בהחלט כן. המודל שלהם מתבסס על שיתופי פעולה עם בתי הוצאה וער' רכים בארה"ב ובגרמניה, שני שוקי הספרים הגדולים בעולם. בחודשים האחרונים הם מדב' רים עם גורמים בשתי המדינות והתגובות, לד' בריחה, מתעניינות עד נלהבות. שניהם מביעים בשיחה מסרים אופטימיים, אם כי ברור שד' רושה יותר מסתם אופטימיות בשביל להוביל פרויקט רב-סיכונים שכזה. אלטנילנד פוע' לת בתוך מסגרת "מגדלור", חממה חדשה של פרויקטים תרבותיים שמנהלת הוצאת הישרא' לית תושבת ברלין על נחשון לוי, ואיש עסקים גרמני לא יהודי מתפקד בה כמשקיע העיקרי. אחד הצעדים הראשונים שעשה היה לשלוח את מנור וסקאל לסדנת הכשרה לניהול את סקאל אמור לכהן כמנהל ההוצאה, מנור

לא. אנתנו לא באים להגיד שנוציא ספרים בת' רגום כדי להראות פרספקטיבה אחרת. הרעיון הוא יותר אמורפי ויותר כללי הוא אומר, ואני לא רוצה להישמע בומבסטית, שיש דבר כזה שני קרא רפובליקה ספרותית, ושאישי ספרות ותר' בות ישראלים רוצים להשתייך לזו-שיח שמ" רחש בעולם. מדובר באזור שלאנשים יש לגביו דעות נחרצות, וחשוב שהם ישמעו קולות אחר' רים, שיבינו שיש המון אורחים ישראלים שלא מסכימים עם מה שהממשלה עושה בשמם, שיש גם דעות שונות, וזה מה שאנחנו רוצים להראות". הספרים הראשונים של אלטנילנד, בין שיי' שה לשמונה, מתוכננים לצאת כבר במחצית השנייה של 2025, אך הם עדיין לא מוכנים לה' שוף באילו כותרים וסופרים מדובה. "ברור שזה שיתוף פעולה שהוא לא רק עסקי, הוא קודם כל

האנשים שאנחנו בקשר איתם, אבל לא נתק' לנו אף פעם בתגובה שאומרת: לא נעבוד אית' כמ. אנשים מבינים את החשיבות של פרויקט' כזה ויש ניסיון לראות ביחד איך עושים את זה". עם פוטנציאל הרווח המוגבל, למה שמי' שהו בכלל ישיקו בתרגום ספרים שיצאו בעברית?

הפגנה פרו-פלסטינית בברלין בחודש שעבר. ישראל מואשמת בקולוניאליזם ואזרחיה נתפסים כלבנים פריבילגים ©: Christian Mang/ג'טיאי

מרקם רב-תרבותי
הפגישה עם מנור וסקאל מתקיימת ביום סתיו יפהפה בבית קפה בשכונת שברני במערב ברלין, חרוק ממוקדי התיירות הצפופים במרח העיר. השמים בהירים, האוויר צח, הרוח מערס' לת באינסוף צבעים את עלי השלכת על המדר' כה. זה בית קפה חצי בורגני-חצי היפסטרי, מסוג המקומות שקיימים בכל עיר בינלאומית אטרק' טיבית, אפילו בתל אביב של ימים טובים יותר, ובחלל מתערבב בליל של קולות בגרמנית, אנ' גלית, צרפתית ועברית. בכל זאת לא ויתרו כאן לגמרי על הנוקשות הגרמנית המוכרת: בשביל להיכנס לשירותים צריך להקיש קוד. מנור, 53, הוא משורה עורף, דוקטור לס' פרות ומתרגם פורה שאחראי לתרגומים של משוררים צרפתים חשובים כבודלה ורלן, רמ' בו פול ואלרי. ב-2005 הוא ייסד את כתב העת 'הוי' והוא משמש כעורכו הראשי. עד המע' בר לברלין לימד באוניברסיטאות תל אביב

ברמה של חוץ, אומר סקאל. "נכון שיצאנו לד' רך עם בעלם גדול, לא ידענו מה יהיה היחס לס' פרות עברית, ואנחנו באים לעולם כישראלים עם העברית בתקופה רגישה, ואנחנו לא יכולים ולא רוצים להתכחש להותנו. יחד עם זה, אני חנו בונים משהו חדש, והמשהו החדש זה לבוא ולהגיד שדווקא עשוינו אנחנו לא נתחפר ולא נתייאש ולא נשב בחיבוק ידיים ולא נחכה עד שהרווחות יורגנו. השינוי יבוא רק מתוך עשייה ותפיסה של בניית קשרים דיאלוגי".

מישהו טרק לכם את הטלפון?
"לא, אבל אנחנו לא פונים למי שיש סיכוי שיטרוק את הטלפון. בארה"ב גניקה מקשרת אותנו עם מו"לים ועורכים שמתישהו בקריירה שלה היא עבדה איתם, וכדרך כלל התגובות מצוינות. וגם אם יטרוק את הטלפון - או מה?"
כתן מאשרת שעד כה לא נתקלה בתגובות עינות: "פה ושם יש עורכים ומו"לים שלא עו' ניס לי אבל זה קורה תמיד, זה לא בהכרח על רקע פוליטי. זה לא אומר שהמצב הפוליטי לא עולה בשיוות ואנחנו מדברים על זה עם

יהיה העורך הראשי, וחברת מערכת נוספת היא ג'ניקה כהן - מתרגמת של ספרות ישרא' לית שחיה בארה"ב ותתומה על תרגומים של גרוסמן, קרת, מאיה ערד, חורית רבינאי, אמיר גוטפרוינה, רונית מטלון, ניר ברעם, נעה יד' לין ואחרים. ב-2017 היא וכתה, יחד עם גרר' סמן, בפרס מאן בוקר הבינלאומי על התרגום לאנגלית של "סוס אחד נכנס לבר". כתן מכי' רה מקרוב גם את ההסתייגות הנוכחית מוספרות ישראלית - וגם את הדרכים להתמודד איתה. "אני לא אטען שאין סנטימנט אנטי-ישרא' לי בעקבות המלחמה בעזה. כמוכן שיש, ולדעתי מוצדק שיש, היא אומרת בשיוות טלפון מד' נוור. "יש תחושה גוברת שהמעשים שנטמשלת ישראל עושה הם הרבה מעבר לכל דבר שמי קובל מבחינה מוסרית ואנשים מרגישים צורך להגיד את זה. לטיפרים, למתרגמים ולמו"לים אין באמת כוח לשנות את המצב, הכוח היחיד הוא במילים ובה משתמשים. וזה לגיטימי כל עוד זה נעשה נגד מדיניות וגנ' מוסדות. "האם אנחנו כהוצאה יכולים להילחם בהז'

אתגר קרת. בין הסופרים המעטים שמתורגמים
Ofir Berman / The New York Times ©17 יצי

ואני אוהב לעשות דברים לא צפויים".
רוורסיה פרטית. "מוזל גרמני שפגשנו אמר לנו שהרעיון הזה, של שפה נטולת טריטוריה, מאוד מודרני עכשיו, שיש משהו מרענן בכך שכניגוד לגבולות שקיימים בין פיסת אדמה אחת לאחרת, בספרות העולם הוא מקום פתוח", אומר סקאל. "שאלתי: 'אתה מוכן לסבול את ההתקפות מצד אינטלקטואלים מהשטאל שעלולות לזוא?' והתשובה שלו היתה: 'כן, אני מודע לזה שאני נכנס למקום רגיש אבל זה מקום שאני רוצה להיות בו'".
למרות התדמית העכשווית העגומה של ההווה הישראלית עצמה, השניים גילו שלפעמיים הדברים יותר מורכבים ממה שנראה במבט ראשון. "ישראל הסכסוך מורחבת בעמוד הראשון של כל עיתון בעולם, זה מקום שמנגנט את כל תשומת הלב וזה מעורר המון אנטי, אבל מתברר שלא רק אנטי", אומר מנור. "למדו נו שכאשר דבר מסוים נמצא במוקד של עניין, מתעניינים בו גם ברמות האלה, של הספרות. 'יגיליו עוד דבר. מבחינה תרבותית מרילים ותיקים, בעיקר בגרמניה, עדיין תקועים בדור של עמוס עוז ואיב' יהושע, אבל לאט לאט מתחלף ההבנה שהספרות העברית השתנתה. אף על פי שיש סופרים עכשוויים שמצליחים בחו"ל - כמו דרור משעני, איילת גונדר-גושן וצוריה שלו - זה עדיין לא שינה לעומק את האופן שבו תופסים את הספרות העברית. שאי לנו מריל ותיק אם כאשר הוא מקבל ספר יש ראלי הוא נמצא למשהו אחר מספר מפורסם או בלגיה, והתשובה שלו היתה: 'כן, אני מצפה למשהו שיביא את ההווה הישראלית, הגר רל היהודי והציונות. אבל אצל מרילים צעירים יותר אתה מקבל תגובות אחרות'. וסקאל מו: 'אחד המרילים אמר לנו: 'אני צריך אנשים כמוכם. אני משתוקק להכיר ספרות עברית ואין לי עם מי לדבר'".

בלי לחכות לתמיכה ממשלתית

עודד וולקשטיין, העורך הראשי של המ' כון הישראלי לספרות עברית, גוף שנתמך על ידי המדינה ופועל לקידום תרגומים של יצירות של סופרים ישראלים, מכיר מקרוב את הקשיים של הסופרים המקומיים למצוא קהל בחו"ל, שהתגברו מאוד בשנה האחרונה. הוא נפגש עם מנור והתרשם לטובה מה: תוכנית שחשף בפניו, אבל לא לגמרי שתף

(שמתקדדת גם כמדינת מחוז בתוך הפדרציה הגרמנית, ריט) שניתנת במיוחד לאנשים שכר תבים בשפות שאינן גרמנית. כפריו דבר כזה לא אפשרי. הצרפתים לא היו מעלים בדעתם לתת מלגה לכותבים וכותבות בשפה שאינה צרפתית", אומר מנור סקאל מוסיף: "זה לא רק שב רלין מאפשרת לך לחיות ולצרו בשפה שלך, הם באים ואומרים: 'המרקם של העיר הזאת הוא רב-תרבותי, הפרס הזה ניתן לאנשים כמו כם כשביל ליצור בשפת האם שלהם. לא רק שאין דרישה רשמית לטשטש את הזהות שלנו, אלא מעודדים ומחוקים אותה'".

אפייה הייחודי של העיר משמש מצע נוח להקמת הוצאת הספרים שלהם. "אנחנו בעמ' זה מצוינות כי מצד אחד אנחנו נטועים לגמרי בספרות הישראלית, אנחנו לא צריכים לח' כות לאיזה סוכן חיצוני שידוח מה יצא כאיך, אומר מנור, "ובמקביל אנחנו חברה שרשומה כאירופה ועובדת גם בארה"ב. הרגלים שלנו נטועות בשני המקומות באופן שמאפשר לע' שות דברים שלא נעשו קודם".

אבל למרות היתרונות האלה, יש מוקשים אוכייקטיביים שקשה לנטרל. הסצינה הספרו' תית כמעט מתעניינת בעיקר בנרטיבים של אוכלוסיות מוחלשות או כאלה שבמשך זמן רב הודו מהשיח התרבותי המרכזי - סופרים מדרום-מזרח אסיה, אפריקה והעולם המוס' למי, או חברי קהילות ילידות שובא. יש ראל, עם ההאשמות הנוכחיות בקולוניאליזם והתפיסה של אורחיה כלבנים פריבילגים, לא בדיוק משלבת בטריד הזה.

"אני מתנגד על זה שאני חייב להיות אופ' טימי. אבל מרילים חשובים ובכירים מגלים עניין רב", אומר מנור. "היה מויל אמריקאי לא יהודי ששאלנו אותו דוגרי: 'אתה לא מפתח להיכנס לזה בתקופה הזאת? והתשובה המדהימה שלו היתה: 'אני קצת פרוורטי. פריקט כזה הוא בניגוד למה שמצפים עכשיו

למעשה, די התמוטטתי הבנתי שאני לא יכול לנסוע לאמריקה ללמד וביקשתי מטנפורד לדחות בשנה והם הסכימו. כשהתחילה הקור' נה נתקענו פה עם שתי מוזודות. הדירה של' נו כיפו היתה מטובלת. רק בהמשך פיננו את הדירה ביום עם ההורים של משה'.

בהתחשב בביוגרפיות המקצועיות של שניהם, קצת מפתיע שהם בחרו להתנסס בברלין ולא כפריו - שבה בילו תקופות ארוכות. בניגוד לשליטה המלאה שלהם בשפה ובתר' בות הצרפתית, כשנחתו בברלין הם לא דיכרו גרמנית כלל. אבל העיר הם אומרים, התגלתה כמקום שמאפשר לכל אחד לשמור על הזהות התרבותית שלו בלי לחייב אותו להתאים את עצמו לאיזה סטנדרט מקומי מחמיה מה שגרם לכך שבשנים האחרונות התבססה בה קהילה מוזנת של יוצרים ואמנים דוברי עברית.

"מההתחלה היה ברור לנו שזו עיר שיש בה נוכחות עברית חזקה, ויש כאן הרבה יש' ראלים שכף להיפגש ולדבר איתם", אומר מנור. "המרקם של העיר מאפשר לך להגיע לפה ולשמור על מי שאתה, להיות גם דובר עברית עם כל המטען התרבותי שכרוך בזה. כבניין שלנו ברובע קרויצברג יש קבוצת ווטסאפ שמתנהלת באנגלית, כי למעט דירה אחת שבה מתגוררים סטודנטים גרמנים, כל השאר הם זרים. נכון שגם כפריו יש המון זרים, אבל הציפייה שם היא שתשיל את ההווה שלך ותיעשה צרפתי, תהיה מה שהם. אם אתה מה שהם - או יופי, יקבלו אותך יפה, אבל יש לזה מחיר. כאן המצב שונה, אתה יכול להישאר מה שאתה והעיר מקבלת אותך כמו שאתה'".

לא מדובר, הם מסבירים, רק בדינמיקה בין אישית ובאיו תחושה מעורפלת של חופש וגי' נוחות כלכלית, מהסוג שהגיע בתחילת העשור הקודם את "מחאת המילקי". "גם משה וגם אני וכינו במלגת הצטיינות מטעם הסנאט של ברלין

ובני-גוריון ומצא זמן גם לשתף פעולה עם מר' ויקאים כמו רונה קינן, מאור כהן ושלומי שבן. בשנים האחרונות היא כתוב פרוזה. דווקא הר' מן שהוא עבד עליו בשנים האחרונות לא ייצא במסגרת ההוצאה החרישה. "החוזה לפרסומו נח' תם לפני שנתיים עם הוצאת כנרת, זמורה, דביר, עוד לפני שהיתה אלטנוילנד", הוא מסביר.

סקאל, בן 48, פירסם עדי היום שבעה רומנים. הוא ניהל את מפעלי הספרות במרכז לספרות וספרות בישראל, הקים את האתר "הארכיון", המאפשר הונה מקוננת ללא תשלום ליצי' רות ספרות עברית, ושימש כמנהל אסטרט' גיית הדיגיטל במזיאון הטבע ע"ש שטיינהררט באוניברסיטת תל אביב. שניהם זכו בשלל פר' סים ומלגות, בישראל ובצרפת.

ב-2019 הם הוזמנו, כל אחד בנפרד, ללמד סמסטר באוניברסיטת סטנפורד בקליפורניה. עדי שיתילו הלימודים הם החליטו להעביר כמה חודשים בברלין. "אבל אז המצב הבריאותי של אבא שלי הידרדר, והוא נפטר", מספר מנור "אחרי השבעה חורנו הנה. הייתי כמצב רע."

מנור: "ישראל והסכסוך מרוחים בעמוד הראשון של כל עיתון בעולם, זה מקום שממנגנט את כל תשומת הלב וזה מעורר המון אנטי. אבל למדנו שכאשר דבר מסוים נמצא במוקד של עניין, מתעניינים בו גם ברמות של הספרות"

המזיאון היהודי בברלין. בתחילת המאה ה-20 היתה גרמניה אחד המרכזים החשובים של הספרות העברית ©17 יצי / Diego Gorzalczyk / Shutterstock.com

נכון. להראות פרספקטיבה אחרת צילום: מנד חנוני

אגורה מהסופרים שהיא מוציאה לאור בס' ביבה הכלכלית שבה מתנהלת היום הספרות העברית, מדובר כמעט במהלך מהפכני. "בשלב בשיחה שבו אנחנו מספרים למו"לים גרמנים או אמריקאים שהוצאות מובדות ומרכזיות בישראל דורשות מסופרים לשלם על הוצאת רומן, הם נכנסים להלם", אומר מנדו "הם רואים את זה כמעילה בסיסית כאמון הקוראים, כי אם הוצאה שאחבה ספר דורשת כסף עבור הפרסום שלו, אז השיקולים הם כבר לא ספרותיים. לא רק שהם לא מביי רים את השיטה הזאת, הם נעשים מבוהלים כשהם שומעים עליה".

באופן לכאורה פרדוקסלי, דווקא את הקמת אלטנוילנד הם מתארים כמעשה הפטי ריוטי הראוי. "אני לא ציוני גדול אבל זה אולי הדבר הכי ציוני שאפשר לעשות - להוציא ספרות ישראלית בעולם כצינור החייה ההצלחה שלו תחזק את הספרות העברית אומר מנדו. סקאל רק מעט פחות בוטה: "בכוח שהיום שלנו מבטא מהלך של הגירה, אבל ההצלחה שלו תחזק את הספרות העברית כולה כי אנחנו מאפשרים לאנשים שאין להם אפשרות אחרת להוציא את הספרים שלהם. למעשה, אנחנו תומכים בספרות פנימיים - גם מעודדים דור חדש שאין לו עשרות אלפי שקלים להוציא ספר וגם מביאים את הספרות הזאת לעולם. וזו לא פילנתרופיה אלא ביזנס".

המלחמה האמיתית

השניים נפגשו בשנת 2000, בפריז. מנדו כבר התגורר בעיר כמה שנים, סקאל עמד להת' חיל את התואר הראשון. "תירגמתי סיפור שלי לצרפתית וקיבלתי הצעה לפרסם אותו בכתב עת שפ', הוא מספר "ידעתי מי זה דורי, הכרתי את השירים ואת התרגומים שלו, ויצרתי איתו קשר, רציני שייתן חוות דעת". ההידלקות הייתה הודדת ומיידית, אבל עברו כמה שבועות עד שהתניעו את מערכת היחסים. מנדו נסע לביקור מילולת של חודש, ריום לפני שעלה לטיסה חזרה לפרווי הגיע סקאל. "היתה לנו חפיפה של יום אחד בארץ. באותו ערב יש' בנו כבר 'מיגרור' והיא היתה הפעם הראשונה שבה החוקים דיניים".

הם עדיין מחזיקים דיניים, תומכים כל אחד בפרויקטים הספרותיים של האחר ונחש' ביים למעין פאור קאפל של הספרות העברית, תואר שהיו מוותרים עליו בשמחה. בביצה הצ' פופה ועיתירת הקטנות של הספרות הישרא' לית מה שכו לא פעם אש - גם כעיתון זה - עם טענות על עסקנות פסולה, קידום עצמי וגינ' די אינטרסים. ההוצאה החדשה, עם כל הימורה השאפתנית שכרוכה בה, עלולה לעורר מחדש את המסקפים והמצקקים. הם יודעים את זה אבל לא נבהלים. זה עוד יתרון שמאפשר המ' רחוק הגיאוגרפי: גם מלחמות התרבות היצריות ביותר נראות פחות מאיימות משם.

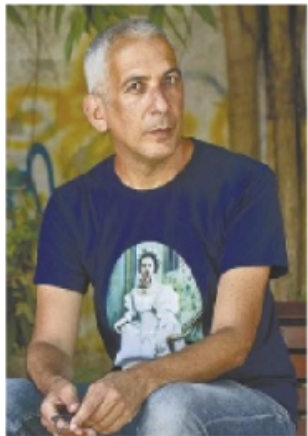
"שיתקופר, אומר מנדו. "יכולתי לשבת ול' כתוב את הספרים שלי ולעשות רק את זה. אבל נכפשי בוני לעשות גם דברים עקרוניים לטו' בת התרבות שאני חב לה ושהיא יקרה ללבי. יש לזה חשיבות אבל כולם מרוצים ממני. במשך כמ' עט 20 שנה אני עורך כתב עת, 20 שנה שבמח' לכן המערכת דחתה מאות וכנראה אלפי כתבי יד. יש כאלה שאומרים: 'אוקיי, אני אנסה עוד פעם ובפעם הבאה זה יתקבל', והרבה פעמים זה מה שבאמת קורה, אבל מישו אולי יכול לבוא

רלוונטי לספרות, אבל במצב של מצור, בנטר שהתרבות העברית נכנסה אליו מתוך אילוף, הסיכוי לשנות משהו, להציל לאורך זמן, הוא לא גדול. אני מעריך מועמק הלב פעילות של סופרים ומו"לים בישראל, אבל כשאני מסתכל בעיניים קרות נכיח, ברור לי שאנחנו לא יכר' לים לבנות היום רק על מה שקורה בישראל".

גטו, מצוה אלה ביטויים קשים. "אתה רוצה שאני אייפה את המציאות? אנשים שאני בקשר איתם בישראל אומרים לי: 'אני חי בגלות. גלות פנימית'. כל כך הר' בה אנשים מרגישים שהם מתגרים בארצם, מרגישים לא שייכים למה שקורה ולמה שה' ממשלה עושה. אנשי תרבות בישראל חיים בת' חושה של רדיפה, צריכים לחשוב כעב פעמים על מה שהם אומרים או לא אומרים, מצנורים את עצמם עוד לפני השאלות הפוליטיות הגדו' לות. חברי הקרובים, האנשים היקרים לי ביותר ואלה שאני הכי מעריך מבחינה ספרותית, חיים מדיד לפה, אין כמעט מלגות ציבוריות וכל הת' עשייה הספרותית והתרבותית הולכת ומתכר' סמת, לוקחים עוד נתח ועוד נתח ועוד נתח".

אותה תחושה של מצור שהולך ומתהדק מקבלת לפני הכל ביטוי כלכלי. בלחץ האירור עים, לספריות ציבוריות אין יותר תקציב לר' כוש כותרים חדשים. לצד זה, לא רק לסופרים מתקשים להתפרנס מיצירתם, עכשיו הם גם צריכים לשלם להוצאות עשרות אלפי שקלים עבור הוכות ולפרסם את הסטטסים שלהם. סקאל ומנדו מדגישים שאלטנוילנד לא תגנה

עודד וולקשטיין: "אני לא נוח להיקסם מכל מיני אידיאולוגיות דיאספוריות על עברית שמשתחררת מכוו הכבידה הציוני ומוצאת את עצמה מחדש בחופי הפלא של אירופה. לעתים קרובות יש משהו קוסמטי וקל מדי בהתנסחויות האלה"

וולקשטיין. קשה למצוא קהל אוהד בחו"ל צילום: אריז שטרן-שושן

לאופטימיות שלו. "בשנה האחרונה הגיסינות להביא לתרגומים של יצירות בעברית נחלו כר' שלון חרוץ וצריך להגיד את זה בצורה ברורה", הוא אומר. "קשה מאוד למצוא קהל אוהד ליציר' רה ישראלית בימים אלה. נראה שאלטנוילנד מועידה ליוצרים נתיב מרילי אטרקטיבי, אבל אין כל זה יכול להיות כלכלי, אני לא יודע. אני לא נוח להיקסם מכל מיני אידיאולוגיות דיאספוריות על עברית שמשתחררת מכוו הכ' בידה הציוני ומוצאת את עצמה מחדש בחופי הפלא של אירופה. לעתים קרובות יש משהו קוסמטי וקל מדי בהתנסחויות האלה, אבל באופן קונקרטי, מדובר במיום מעניין".

אתה מדבר על קושי לתרגם ספרות יש' ראלית והם מדווחים על עניין מצד הוצאות לאור בנרמניה ובארצ'ם. איך אתה מסביר את הפער הזה?

"אחד ההסברים הוא שהם נוהרים באופן מכוון ממוסד ישראל. כמובן הוה, תנאי המר' צא שלהם מאוד שונים משלנו. יכול להיות שיש תפר שהם מצליחים להשתחל אליו. היות שהם נטולי ויקה ממלכתית לישראל, הם כאילו מבשרים מחדש סופרים ישראלים כסר פרים יהודים או כסופרים עבריים. משהו בת' נאים המוסדיים של המיום המרילי מעמעם את הישראליות, מדגיש את העבריות או ההודיות ומכשיר במידה מסוימת את הסופרים להתיק' בלות קלה יותר בחו"ל. בעצם עוקרים את העב' רית מויוקיה המפלילות לטריטוריה וללאום, ומתניעים אותה מחדש בתנאים המעמקים של הוויה האירופית על שלל המסורות שלה".

מנדו מקבל את הפרשנות הזאת רק בחלקה: "אין שום פסיחה מצדנו על הישראליות. אין מי שמדבר איתנו או מקבל מייל מאיתנו שלא יודע שאנחנו ישראלים. אבל אם אתה מתכוון לממשלת ישראל או יש פסיחה מברכת מאד. הדבר שמסב לי סיפוק עצום זה שאני לא צריך להכות לארשוני תמיכה שכאה משר התרבות העכשווי או ממשלת ישראל".

עדיין, בעצם מדובר בניחוק של היצירה מהקשר היצוני הרחב אל משהו יהודי קוס' מופוליטי יותר, לא?

סקאל: "זה ניתוק מבורך כי הוא מעיד על ריבוי. זה מאפשר לאנשים כמוני, ישראלים רבים שחיים בחו"ל ויהודי עוד כאלה, להיות דיוקא לא בניחוק אלא בשלום גולה עם הוהות שלהם וליצור משהו שהוא גם חדש וגם יש. השאיפה היא ליצור דיאספורה עברית שמעצימה את התרבות הישראלית תוך פגיעו הדדי זה לא בא אחד על חשבון השני".

מנדו: "בישראל יש סופרים וסופרות מער' לים ומעולות, אבל הם נמצאים במצב שבו הם ניצודים על ידי השלטון, שרוצה לכא את הת' רבות והספרות. זה לא התחיל בממשלה הנר' כחית, ודי להוכיח את מירי רגב וצ'כוב. כל מי שמעמקס בענייני ספרות בישראל מרגיש דרוף. אנחנו עושים דבר שבמבצ עניינים נור' מולי הממשלה אמורה הייתה לעשות דרך מוסי דות מסוג מכוון נתה או המכוון הצרפתי. הספרות העברית וקוקה לממשלה גולה, ומבדה מסוימת מלי הממשלה הייתה לעשות דרך מוסי דות מסוג מכוון נתה או המכוון הצרפתי. הספרות העברית וקוקה לממשלה גולה, ומבדה מסוימת מספר המבצעים, המנצחים והמלחינים היש' ראלים שחיים באירופה כנראה גדול יותר מא' לה שחיים בישראל. זה עכשיו זה היה פחות